

Eduard Odinets
Riigikogu õiguskomisjon
oiuskomisjon@riigikogu.ee

Teie: 17.05.2023
Meie: digitaalalkirjas nr 1-8-2/23/18

Arvamus kollektiivsele pöördumisele “Alandada süüvõime alampiiri alates 12 aastastest, et ei korduks Pärnumaa peksujuhtumid”

MTÜ Lastekaitse Liit tänab Riigikogu õiguskomisjoni võimaluse eest esitada arvamus kollektiivsele pöördumisele “Alandada süüvõime alampiiri alates 12 aastastest, et ei korduks Pärnumaa peksujuhtumid”. **Lastekaitse Liit kollektiivses pöördumises tehtud ettepanekuid ei toeta, ning ühtlasi avaldab nõrdimust, et laste karistamist toetavas pöördumises tehakse muu hulgas ettepanek karistamise, sh füüsilise karistamise keelu kaotamiseks (...et vaadatakse üle ka teised alaealiste karistamist pärssivad seadused nagu näitena toodud lastekaitseseadus, mis täna ei luba alaealisi üldse karistada).**

Lastekaitse Liit on alates taasloomisest 1988. aastal olnud seisukohal, et **igasugune vägivald, nii füüsiline kui vaimne, on lubamatu**. Erinevad uuringud kinnitavad, et karistamine ei ole kunagi efektiivne meetod, kuidas kasvatada vastutustundlikku, hoolivat ja õnnelikku last. Karistamine õpetab lapsele valesid väärtuseid. On kahetsusväärne, et ka pärast üle 30 aasta möödumist ÜRO Lapse õiguste konventsiooni ratifitseerimisest Eestis, ja hoolimata füüsilise karistamise keelustamisest 2016, ei pea paraku 36% täiskasvanutest laste füüsilist karistamist vägivallaks vaid kasvatusmeetodiks¹. Aastal 1991 ÜRO Lapse õiguste konventsiooni ratifitseerimisega kohustus riik rakendama kõiki abinõusid, kaitsmaks last igasuguse füüsilise ja vaimse vägivalla eest. Lapse subjektiivne heaolu on seda suurem, mida suuremal määral on tagatud lapse õigused erinevates keskkondades. Erinevad uuringud kinnitavad, et laste jaoks on esmatähtsad turvalisus ja head suhted, sh vanematega. **Taaskord toonitab Lastekaitse Liit vanemlusprogrammide pakkumise laiendamise vajalikkust ja vanemahariduse igakülgset toetamist ja kättesaadavuse suurendamist (sh vene keeles).**

Lapse õigus vägivallavabale ja toetavale keskkonnale on üks kesksematest õigustest lapse elus, millest peavad osa saama kõik lapsed ilma igasuguste eranditeta. Erinevad uuringud kinnitavad, et lapsepõlves osaks saanud nii füüsiline kui vaimne vägivald põhjustab püsivat mõju isiksuse arengule, inimese tervisele ning tema heaolule ja toimetulekule. Kahju laste tervisele võib vaimse vägivalla puhul ilmnedas alles aastate pärast. Erinevad uuringud on näidanud, et paljud lapsed ei räägi oma muredest kellelegi, sh Lapse õiguste ja vanemluse uurin-gust (2018) ilmnes, et iga kaheksas laps (12%) tunneb iga päev, et on üksik ning tal pole kelle-gagi oma murest rääkida. Sama muster esineb ka kiusamise puhul, kus ligi kolmandik lastest ei räägi kogetust kellelegi. Aga märkamine? **Vastavalt lastekaitseseadusele on igapähe meist kohustus teatada abivajavast ja hädaohus olevast lapsest.**

¹ Anniste, K., Biin, H., Osila, L., Koppel, K. ja Aaben, L. (2018). Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018. Uuringu aruanne. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.sm.ee/sites/default/files/lovu_lopparuanne_final_1.11.18.pdf

Lastekaitse Liit on seisukohal, et ka õigusrikkumise toime pannud laps on abivajav laps ja erinevate ametnike roll on lapse vajadused tuvastada ning lahendada. Oluline on varajane märkamine ja perede ning käitumishäiretega laste toetamine, samuti tugimeetmete kättesaadavus, sh koolis.

Euroopa Liidu Komisjon võttis 2021. aastal vastu esimese tervikliku Euroopa Liidu lapse õiguste strateegia², mille kohaselt on **integreeritud lastekaitseüsteemide edendamine vägivallaennetuse ja vägivalla eest kaitsmisega olemuslikult seotud**. Samuti kutsus Euroopa Komisjon liikmesriike suurendama teadlikkust ja investeerima suutlikkuse suurendamisse ja meetmetesse järgmistes valdkondades: i) tulemuslikum vägivallaennetus, ii) ohvrite ja tunnistajate kaitse, sealhulgas vajalikud kaitsemeetmed puhuks, kui kahtlustatav või süüdistatav on laps.

Õiguskantsler on oma tegevuse aastaülevaates 2020/2021 toonitanud³, et ÜRO lapse õiguste konventsioon ja põhiseadus eeldavad, et leitakse mõistlik tasakaal lapse osalusõiguse ja tema kaitsmise vahel. Ühest küljest vajab laps oma füüsilise ja vaimse ebaküpsuse tõttu erilist kaitset ja hoolt. Teisalt on laps iseseisev õigussubjekt, kellel on õigus osaleda tema kohta käivate otsuste tegemisel. Lähtuda tuleks sellest, et laps areneb ja seega suureneb ka tema otsustus- ja vastutusvõime. **Vanusepiiride seadmisel otsitaksegi kohast tasakaalu lapse kaitsevajaduse ja otsustusõiguse vahel**. Eesti seaduse kohaselt on laps alates 14. eluaastast süüvõimeline, st ta vastutab oma tegude eest nagu täiskasvanu. Enamikul juhtudest rakendatakse alaealise suhtes teistsuguseid mõjutusvahendeid kui täiskasvanute suhtes. Lapse puhul ei ole eesmärk mitte tema karistamine, vaid käitumise mõjutamine — näiteks lepitamine, kahju hüvitamine, lapsele erinevate teenuste ja toe pakkumine ning raskematel juhtudel kinnisesse asutusse saatmine. Kohustuste ja mõjutusvahendite määramisel on keskne roll taastava õiguse põhimõtetel – laps peab mõistma teo ebasobivust ja saama võimaluse tekitatud kahju heastamiseks. Alla 14 aastase lapse puhul tuleb kasutada kasvatuslikke mõjutusvahendeid, sh hinnates, millised juhtumid vajavad edaspidi lastekaitseüsteemi kaudu tõhusat sekkumist.

Süüvõimelisuse ea kujunemise ja rahvusvahelise võrdluse osas annab põhjaliku ülevaate Liisa-Lotta Raag oma magistritöös “Alaealistele kohaldatavad eritingimused karistuse mõistmisel kriminaalmenetluses”⁴. Raag toonitab, et Pekingi reeglite artikkel 4 näeb ette, et minimaalne vanusepiir ei tohi olla seatud liiga madalale, arvestades alaealise emotsionaalset, psüühilist ja intellektuaalset küpsust. Tänapäevane lähenemisviis on kaaluda, kas laps suudab moraalselt ja psühholoogiliselt kanda vastutust toimepandud teo eest. See tähendab, et kas laps sai toimepandud teost aru ja kas teda saab selle eest vastutusele võtta. Kui süüvõimelisuse iga on liiga madal või minimaalset iga ei ole seatud, siis muutub lapse vastutusele võtmine mõttetuks⁵.

ÜRO Lapse Õiguste Komitee, võttes arvesse Pekingi reeglites märgitud, soovitas üldkommentaaris nr 10 (2007)⁶, et riigid ei seaks minimaalset vanusepiiri liiga madalale. Soovituslik vanusepiir on 14 või 16 aastat, mis tähendab, et karistusseadustikus sätestatud vanusepiir 14 aastat on ÜRO Lapse Õiguste Komitee kohaselt sobilik.

² COM (2021) 142 final. Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele: ELi lapse õiguste strateegia. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0142&from=en>

³ Loe lähemalt: <https://www.oiguskantsler.ee/ylevaade2021/lapsed-ja-noored>

⁴ Loe lähemalt: <https://core.ac.uk/download/79114448.pdf>

⁵ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice („The Beijing Rules“). 29. nov. 1985. Art. 4

⁶ Committee on the Rights of the Child. Convention on the Rights of the Child. General Comment No. 10, 2007,

Ka Soomes oli 2022. aastal ühiskondlik arutelu süüvõime alampiiri vähendamiseks. Algatuse tegid Perussuomalaiset⁷, kes soovisid langetada süüvõime alampiiri 15-eluaastalt 14-le. Soome erinevad teadlased ja alaealiste õigusrikkujatega töötavad spetsialistid taunisid ideed üksmeelselt, ning rõhutasid, et karistuste karmistamine ja süüvõime alampiiri alandamine noorte kuritegevust ära ei hoi. Soome teadlased⁸ toovad esile pehmete meetmete (varajane märkamine ja perede ning käitumishäiretega laste toetamine; tugimeetmete kättesaadavus koolis) kasutamist, kuid on veendumusel, et kiireid lahendusi ei ole. Algatusest tulenevaid muudatusi süüvõime alampiiri alandamiseks Soomes ei tehtud.

Samal seisukohal olid ka erinevad lapse õigustega tegelevad eksperdid, aga ka Viru Vangla ja vanglate osakonna esindajad, kellega Lastekaitse Liit konsulteeris käesoleva arvamuse koostamise protsessis.

Positiivne, et jaanuaris 2018 muudeti Eestis alaealiste toime pandud süütegude uurimise ja lahendamise tava. Muudatused panid alaealiste mõjutamiseks varasemast olulisema vastutuse menetlejale ja kohalikule omavalitsusele. Muudatuse eesmärk oli lihtne – kiirendada ja tõhustada alaealistega seotud kuritegude uurimist, jäädes kindlaks seisukohale, et laps vajab erikohtlemist. Hea meel on ka tõdeda, et alaealiste toime pandud süütegude arv langes 2021. aastal viimase kümnendi madalaimale tasemele ning püsis samal tasemel ka 2022. aastal. Võrreldes 2021. aastaga vähenes alaealiste kuritegude arv 4% ja püsis kolmandat aastat alla 1000 piiri⁹.

Karistusõiguse üheks ülesandeks on alaealise puhul uute kuritegude toimepanemise ärahoidmine, kuid ka tema sotsiaalne järele aitamine ning integratsioon. **Alaealise mõjutamise eesmärgiks on esmajoones kasvatamine mitte karistamine.** Karistuse mõistmisel tuleb seetõttu tähele panna, et see kujundaks alaealises arusaama ühiskondlike normide sidususest ka tema suhtes ning ei muutuks takistuseks tema ühiskondlikul integreerumise¹⁰. **Oluline on kohelda alaealisi õigusrikkujaid täiskasvanud kurjategijatest erinevalt ning nende õiguskulekale teele juhtimiseks peavad nendega lisaks õigussüsteemile tegelema ka sotsiaal- ja haridussüsteem.**

Igakülgsel koostööle lootma jäädes ning edaspidi jätkuvalt valmis protsessi panustama.

Lugupidamisega

Varje Ojala

/allkirjastatud digitaalselt/

MTÜ Lastekaitse Liit juhatuse liige

Koostaja: Helika Saar helika.saar@lastekaitseliit.ee

---

p. 30-35

⁷ Loe lähemalt: <https://yle.fi/a/74-20001072>

⁸ Loe lähemalt: <https://yle.fi/a/74-20006095> ja <https://yle.fi/a/3-12682932>

⁹ Loe lähemalt: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/alaealiste-oigusrikkumised/>

¹⁰ Loe lähemalt: Riigi Peaprokuröri juhis „Alaealiste erikohtlemine kriminaalmenetluses“, 29.06.2007 nr RP1-4/07/8, lk 4